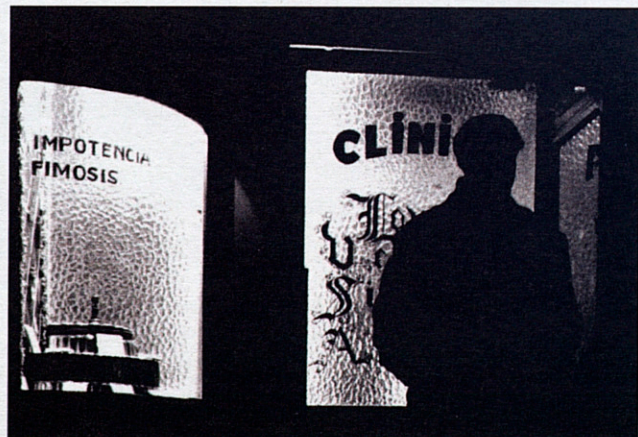

PURA VIDA

La implacable i vital obra del fotògraf Joan Colom

TEXT MERCÈ IBARZ
FOTOS JOAN COLOM

A dalt, a l'esquerra, retrat de Joan Colom al Barri Xino el 1961.

Foto: Ignasi Marroyo. A dalt, a la dreta, un nen al carrer el 1960-61.

A baix, dues fotografies sense datar.

Nascut i crescut al Raval, Joan Colom –de qui el MNAC exposa aquests dies una mostra antològica– ha captat la puresa i la densa energia del barri i la seva gent, en blanc i negre a la postguerra, en color a partir dels anys noranta. Un poeta de la imatge intensa, insubornable.

L'exposició antològica de Joan Colom al MNAC –més de 500 fotografies, entre les quals un gran nombre d'inèdites i en color– permet, per fi, mirar amb els ulls nets l'obra d'un fotògraf singular, sense comparativa ni en l'àmbit europeu ni en la fotografia catalana que tants autors i obres de relleu ha donat en paral·lel. Un fotògraf fora d'etiquetes. Ni la mirada, ni la forma de treball, ni el projecte tenen parangó. Fotos dels baixos fons d'una ciutat se n'han fet tantes..., però Colom no s'assembla a ningú. No mira des de fora, al capdavant és del barri, són els seus carrers, ell és un més, però tampoc hi participa ni entra a les cases ni busca complicitats. Se li ha dit repòrter, antropòleg i fins i tot folklorista, i ell mateix ha dit, quan no ha tingut més remei, que és un notari, però les seves fotos no transmeten fredor notarial, ni el càlcul i interpretació de l'antropòleg, ni la intenció del fotoperiodista. Són una altra cosa: pura vida, passió.

Retrata un barri d'extrems que resisteix al llarg del segle, detestat i estimat alhora pels barcelonins que no hi viuen, estigmatitzat o sublimat. El Xino, més càlid i enèrgic en la postguerra –diuen les fotos de Colom– que el Raval de la megalomania turística de la Barcelona present.

Pura vida, i vida pura. Colom no és un fotògraf prostibulari, per més que sovint

se li digui així a causa de l'afer crucial de la seva biografia artística, la publicació del seu llibre de 1964. Una de les dones retratades va presentar denúncia i la premsa sensacionalista va provocar la resta. Colom no mostra mai la prostitució, però aquell xoc mediàtic el va decidir a retirar-se del carrer durant una dècada llarga. Ara que el seu llegat és públic, gràcies a la donació de l'arxiu al MNAC i del catàleg corresponent de l'actual antològica, diria que aquella retirada el va fer més fort, més poeta. Ho manifesten les fotos del retorn i les còpies antigues un cop i un altre refetes al laboratori.

Les seves fotos han estat complicades de vendre i publicar, però així ha concentrat la seva visió i disciplina amb una valentia artística poc comuna. Escenes de carrer de gent pobra i al marge, en còpies treballades fins a fer emergir la vida en anys difi-

EL RAVAL QUE RETRATA ÉS EL SEU, AQUESTS SÓN ELS SEUS CARRERS. HI VA NÉIXER I HI VA VIURE FINS ALS TRENTA-QUATRE ANYS

cils. En el barri de la infància i joventut, ha mirat de dret i ha prescindit del visor, sense sotmetre l'altre a la gàbia d'un ull que el caça o el sedueix, sinó situant la càmera en la perspectiva d'una criatura: Colom

dispara a l'altura dels genolls (l'alçada d'un bebè), de la cintura (una criatura) o de l'espatlla (l'alçada d'un adolescent).

CARRER DE LA VERGE

Joan Colom va néixer el 1921 al carrer de la Verge, a tocar de Valldonzella i Joaquim Costa. És una dada poc coneguda, que ell no amaga però que tampoc ha posat de relleu. En aquell últim carrer, la família tenia una botiga de flors en què el noi Joan ajudava anant a buscar material a les Corts, on ara hi ha el Camp Nou, travessant la ciutat. Va viure al barri fins al 1955, quan es casa i trasllada al carrer de Biada, a Gràcia. Treballa de comptable. I aviat torna als carrers d'origen, cada cap de setmana, inaugurant un projecte extrem: copsar la vida del barri des del carrer, poques vegades en interiors, en moviment constant, sense posar-se límit de temps més que les tardes de dissabte i diumenge.

Colom té aleshores trenta-set anys. S'ha iniciat en la fotografia un any abans,

el 1957. La primera foto de l'exposició al MNAC és d'aquell any: un home d'esquena camina per un carrer solitari, el terra moll, a última hora del dia, potser per la Via Laietana, sense títol. Colom ja ha entrat

EL RESCAT D'UN FOTÒGRAF

L'actual exposició al MNAC de l'arxiu Colom, comissariada per David Balsells i Jorge Ribalta, és el colofó d'un rescat que va començar discretament als anys vuitanta en exposicions col·lectives. El 1984, es tornava a editar *Izas, rabizas y colipoterras* (Lumen), amb el text de Camilo J. Cela i les fotos de Colom que vint anys abans havia provocat la retirada del fotògraf. El reconeixement es fa notori a partir del 1999, quan el MNAC presenta *El carrer. Joan Colom a la Sala Aixelà, 1961*, amb les obres originals d'aquella exposició conservades per l'Agrupació Fotogràfica de Catalunya. El 2002, el MACBA adquireix una còpia de la seva pel·lícula en 8 mm, de 1960. La Fundació FotoColectania, la primera a comprar obra de Colom i que en té una sèrie significativa, presenta, el 2003, *Brassai-París / Colom-Barcelona* i és a partir d'aquí que es gesta l'exposició del 2006 a la Fondation Cartier-Bresson, que donarà projecció internacional a Colom en viatjar després de París al Folkwang Museum d'Essen i anar acompanyada d'una monografia multilingüe, *Raval* (Steidl). Mentrestant, ha rebut premis del Ministeri de Cultura, de l'Ajuntament de Barcelona i del Departament de Cultura. El 2012, dona l'arxiu al MNAC i l'exposició que en resulta engega el desembre de 2013 (fins al 25 de maig de 2014).

a l'Agrupació Fotogràfica de Catalunya (AFC) i fet amics, entre ells Ignasi Marrojo, després amb altres fotògrafs que formaran el grup El Mussol. Però no s'informa ni estudia la fotografia, segueix l'instint. Dispararà sense mirar, intuïtivament, sense pretensions "artístiques".

Colom tindrà alguns altres temes, pocs, el Xino serà el seu territori fins al 2010, quan és a prop de la norantena i el barri es diu Raval. Si hagués pogut accedir a una

manifest de Colom quan a final dels noranta va saber d'ell.

Les datacions són difícils en la seva obra, comenten David Balsells (MNAC) i Pepe Font de Mora (FotoColectania), perquè quan no fotografia revisa l'arxiu, fa nous enquadraments i noves còpies, no se'n separa de les imatges.

Colom ha dit amb modèstia que ha estat gairebé sempre "un col·leccionista de les meves fotos", al·ludint a la seva obra invisible durant anys. Amb el rescat, a final dels noranta, les imatges de 1958-1964 tornen a escena

i se sap aleshores que també té molt de material en color. És el Colom inèdit, ara per fi al descobert. La meva impressió és

que, en propietat, Colom no ha abandonat mai la fotografia (com no ha deixat de ser soci de l'AFC des de 1957). Si durant un temps no en va fer és perquè se li havia acabat l'anonimat al Xino. Va esperar i un dia hi va tornar: el 1977 una mica, a partir de final dels vuitanta de manera recurrent. I, mentrestant, treballa l'arxiu, dotant-lo d'atemporalitat, fent-lo encara més insubornable. Això també és fotografia, potser és la fotografia més extrema. De col·leccionista, res: un creador i ordenador del seu món.

ELS NENS

Hi ha moltes criatures, en les fotos de Colom. És una altra de les sorpreses del seu llegat, juntament amb el fet que aquestes criatures... ens miren! Quan retrata nenes i nens, sovint el miren a càmera, directament. El relat del barri agafa, així, una

NO ÉS UN FOTÒGRAF PROSTITIBULARI, PER MÉS QUE SOVINT SE LI DIGUI AIXÍ A CAUSA DE L'AFER CRUCIAL DE LA SEVA BIOGRAFIA ARTÍSTICA

agència com Magnum, hi hauria pogut treballar sense condicionaments, com ho va poder fer Cartier-Bresson, admirador

A dalt, a la dreta, una parella amb un nen el 1961. A baix, a la dreta, nens del Somorrostro el 1958. A l'esquerra, a dalt i a baix, dues imatges del Xino sense datar.

A dalt, a l'esquerra, un imatge del Xino el 1960-61. A dalt, a la dreta, tres homes observen les barricades al passeig Marítim el 1969. A baix, dos imatges d'infants sense datar.

altra volada, una història de com s'arriba a ser dona, a ser home, com arribaran a ser-ho aquestes criatures que juguen al carrer, com ara aquest nen que, el 1958, està plantat com un homenet, les mans a la butxaca, recolzat a la paret, un nen que ha vist moltes coses i que potser s'ha fixat en el fotògraf clandestí i s'hi posa bé, com ha vist al cine.

El fotògraf que no busca la complicitat dels protagonistes es deixa en canvi mirar pels nens. Els acull en tota la seva energia vital, sovint fosca. Fa el mateix amb les altres persones: professionals i clients del sexe, veïns del barri que no tenen a veure amb aquest negoci, els acull a tots, però sense mirar-se. Que és una vida dura? Oh sí, sí que ho és. Les còpies d'època assenyalen com hi respon, les tries morals. En termes artístics i tècnics, Colom fa una re-interpretació extrema de la imatge captada. La cosa va així: duu la càmera al nivell de la cintura o com a molt de l'espatlla; ell mateix fa de telèmetre, calculant al tacte l'obertura del diafragma; se situa sempre

CARTIER-BRESSON ERA UN ADMIRADOR MANIFEST DE LA SEVA OBRA DES QUE VA DESCOBRIR-LO A FINAL DELS NORANTA

a la mateixa distància de l'escena, tres metres; pot passar-se dues o tres hores fins a aconseguir la imatge, però dispara no més de tres cops sobre l'escena i no parla amb ningú; ve després el gran treball de laboratori: còpies molt contrastades —de vegades té els negatius dues hores en els líquids— per tal de polir la imatge i treure'n

el màxim de matisos; refà l'enquadrament i reproduceix en paper d'època, que finalment esmalta. Còpies d'impacte intens. Tenen vida, sinceritat, passió. I així arriben a ser imatges espirituals, icones d'aquella postguerra.

EL RETORN

També hi ha el Colom que en els mateixos primers anys seixanta intenta la professionalització. Havia fet una història sobre la Setmana Santa, que va presentar

NO HA ABANDONAT MAI LA FOTOGRAFIA. QUAN HA PENJAT LA CÀMERA S'HA DEDICAT A FER I REFER CÒPIES I ORGANITZAR L'ARXIU

als certàmens de l'època i que va publicar en revistes dels amateurs ibèrics. El crític Josep M. Casademont el considera "el millor repòrter gràfic de tots els temps a Espanya" i l'inclou en la Nova Avantguarda: Colom, Terré, Miserachs i Masats. La premsa barcelonina aposta per la foto i *El Correo Catalán* ho fa amb aires de modernitat. Colom, entre altres, hi publica escenes de la renovació

del passeig Marítim que destapa la pobresa amagada. Funcionaris de l'Ajuntament miren des de dalt les criatures gitanes que a sota semblen preguntar-se què els passarà a continuació. Oriol Maspons li demana fotos d'un judici per a *La Gaceta Ilustrada*. Només Colom és capaç de treure una imatge clandestina del jutjat,

i ho fa. Vistes amb perspectiva, les seves fotos no són "vendibles" per a la premsa del moment (ni per la d'ara). Fotografia la festa del premi Nadal al Ritz de 1960 com ho faria en un bar del Xino. Ho prova també a la Seat, fotografia industrial com l'estava fent en el mateix espai Català-Roca. Però no continuarà per aquí. No és aquest el seu món. El més propi d'ell són les imatges que l'acosten a un Nonell i al "Yo lo ví" de Goya: la pobresa, els gitans, les criatures que creixen al carrer, les dones i els homes al marge.

Quan torna al carrer, el barri viu l'avantsala dels fastos olímpics que el modifiquen de manera substancial.

Alternant el blanc i negre i el color, Colom transmet un aspecte decisiu de l'actual Raval i les Rambles: per a la gent, les coses no han canviat i alhora el barri ha empitjorat. Els turistes ensenyen les vergonyes, la urbana conté els borratxos, no hi ha criatures al carrer, els pobres demanen caritat. Sense doma, amb la mateixa passió de sempre, Joan Colom ha fet fins al 2010 la seva feina. Generosa i valenta, implacable i vital. Ç

Més informació a:

tinyurl.com/o9mz7l7 → Exposició "Jo faig el carrer. Joan Colom, fotografies 1957-2010" al MNAC

+ info